

Mariá Salvador Carreras fculpé

**Euskalerriaren
Adiskideen Elkartea
250. Urteurrena**

Muniberen *Gabon sariak*

GABRIEL ARESTI

Oharra: Irakurle, eskuartean duzun lerro multzoa, Arestik idatzia da 1965. urtean Auspoa 48. alean. Aurten Adiskideen Elkartearen 250. urtea ospatzen ari garenez, bidezko iruditu zaigu Muniberen Gabon sariak argitaratzea, eta teatro zaharrari buruz Arestik idatzia berriro agertzea.

Horra:

Itzaurre moduz

Emen dijoazkitzu, irakurle, gure teatro zati zarrenak. Zuberoako pastoralak alde batera utzita, ezpaitakit nik zarragoak ala berriagoak diran, baña guztia dan bezela, beste kategoria batekoak baitira, orain dakigunez, ezta euskeraz eskribitu au baño teatro zarragorik.

Iru komedia dira. eta epoka berekoak, berrienak igaz bete zituan bcrreun urte.

Ordutik onara pizkat urdindu zaio illea gure aitonatxori ezta?

Orain artean komedia auk, mundu guztiak gauza solteak bezela kontsideratu ditu, ezekin lokarririk gahekoak. Gaur egunean iru ezagutzen ditugu, emen publikatzen ditugunak.

Baña euskal teatroa estudiantu dutenak, bi bakarrik ezagutzen zítuzten: Sor Luisarena eta Xabier Muniberena. Bestea, Barrutiarena, Azkuek *Euskalzale* errebistan (1897) argitaratu bazuan ere, etzan ezaguna.

Teatroaren aldetik, nik Bilboko Euskaltzaleen biltzarrean aren gañean itzaldi bat eman nuan arte, etzuan iñork estudiatu.

Itzaldi au *Eusker*a errebistan dago publikaturik. Komedia orren istoriaren gañean, igazko Euskaltzaleen Biltzarrean eman nuan Aranzatzun itzaldi bat. *Eusker*a errebistan agertuko da au ere.

Ordutik onara, leku cderra artu du Barrutiak gure literaturaren istorian. Mitxelena jaunak eta Villasante frantziskanoak alpamen berezia egiten diote aien liburuetan. Beste batek, Aita Lino Akesolo karmelitak, eztio inportantzia aundirik ematen, baña ala ere, ezta aren kontra ausartzen, nundik dabillen seguru ezpalego bezela.

Orain, iru komediok bildu ditugu batera liburu onetan. Irurak batera argitaraturik ikusirik, lengo gauza solteak gorputz bat artzen dute, eta orain gure teatro zarraren gañean itzegin dezakegu. Baña, Mitxelenak galdetzen du: “Barrutia aparteko kaso bat izan zan, edo aren mendean komedigille gehiago egon zan?” Badirudi Mitxelenak etzuala ez Sor Luisarengan ez Xabier Muniberengan pentsatu. Baña Barrutia beste bi oiekin juntatzen badegu, bai, len esan det euskal teatro zar baten gañean itzegin dezakegula.

Pedro Ignazio Barrutia eta Basagoitia, ougi dakigun bezela, eskribaua izan zan. Azkuek eta Gerrak gure komediaren egillea izan zala esaten digute, baña ori nundik atera zuten, ez.

Polizi-nobela franko irakurri det, eta misterioak asko. maitatzen ditut. Bateon batek, misteriorik eztagoan lekuan, bat sortu nai detala esango du; ala izango da, baña nik duda aundiak daduzkat, Barrutiak komedia au eskribitu zuala.

Azkuek eta Gerrak ala esaten digute; baña testigo seguruak ote dira? Aien testigantza ezta aurren eskukoa. Eskuz-idatzi bat aurkitu zuten, eta firma Barrutiarena izan zan. Ori da gure euskalari jakintsu bi oien testigantza bakarra. Aiek Barrutiaren aitatasuna ontzat eman zuten, eta aieri segiturik, guztiok beste orrenbeste esan. degu. Nik aurrena.

Baña asunto onen gañean pentsatuz, zehaztasun apur batzuetaz konturatu naiz: Barrutiaren testua txarki fijaturik dago.

Gauza batzuk daude entenitzen ere ez tiranak. *Jokudi* atea. Zer da *jokudi* ori? Gañera itz batzuk nastatu egiten dira. Nundik dator naste ori?

Komedia onetan, gauza oso nabarmen bat dago. Artisten izenak askotan aipatzen dira. Baña egillearen izenik komediaren arian ez-tor. Zergatik au? Aingeruaren izena badakigu, baita barregarriarena ere, eta gañerako artistena. Baña Barrutiak ez-tio bere buruari aipamenik egiten. Bertan erori gabe, nola sufritu zuan tentaldi ori?

Barrutia eskribaua zan. Denpora aretan koplariak analfabetoak izango ziran. Bertsoak oso errikoiak dira, gizon jakintsu baten esku-rik ezta bertatik azaltzen.

Sor Luisak bere lanaren itzaurrean bere lanean orduko koplari batek lagundu ziola esaten digu, eta izena aipatu ere: *Martin beltz*.

Barrutiaren barregarria bi izenekin agertzen zaigu: *Txarles Tripa-zabal* eta *Matxi beltz Ardantza*, Bergarako dantzari koplaria.

Matxi eta Martin izen berdiñak dirala badakigu. Zehaztasun guzti auk kontsideraturik, Perry Mason bat konklusio batera jaditsiko litzake.

Ni ez naiz detektibea. baña polizi-azterketara azaltzen det nire burua, eta ona emen zertara etorri naizan:

Posible izango litzake Sor Luisak aipatzen duan koplaria eta Barrutiaren komedian agertzen zaiguna, persona bakar bat izatea.

Gañera, Mondragoeko gabonetan emateko komedia bat asmatu zuan, baña eskribitzen etzekian ez-kero, bertako eskribauak eskribitu zion. Eskribauak firmarekin ematen zuten fedea eta Barrutiak, beraz, kopiaren azpian jarri zuan bere izena. Gerrak, eun eta geiago urteren buruan kopia ori aurkitu zuan, Azkueri bigaldu zion, eta misteriozaleak etziran ez-kero, Barrutia eskrihauaz gañera eskritorea ere zala, dudatzeko arrazoirik etzuten billatu.

Onekin ez-tet euskalari jakintsu oien memoria ofenditu nai. Baña nik asmatu detan polizi-misterio oni soluzio bat aurkitu bear izan nion.

Liburu au inprentarako preparatzen nengoalarik, erre-bista eta paper zarrak maniatu bear izan ditut. Barrutiaren lana *Euskalzale*

errebistan (1897) argitaratu zan. Sor Luisarena *Euskalerrria* errebistan (XX, 1889). Muniberena *Euskal Estudiotako Errebistan* (1907-1909). Ortik kopiatu ditut.

Baña heste gauza asko ere erabili ditut. Aien artean liburuxka bat, 1927 urtean Euskal Akademiak atera zuana, *Bigarren Euskal Egunetako Itzaldiak* izenekoa Nafarroako Donezteben egin ziranen bilduma. Bertan Aita Joakin Aspiatzu jesuitak eman zuana ere badator. Gure literatura zarraren notizia llaburrak ematen dizkigu. Sor Luisaren operetaren gañean berri luzea ematen duo Xabier Muniberen lanari eztio merezimentu aundirik eskeintzen. Barrutia eztu aipatzen ere. Baña langarren komedia bat aipatzen da. Komedia orren berririk ezta beste inñun aurkitzen. Dio eskuz egindako orijinala zedukala, eta laster publikatuko zuala. Publikatu al zuan? Eztakigu. Errebista inportanteetan ez, beintzat. Baña orduan jesuitek euskal errebista bat argitaratzen zuten, *Jesusen Biotzaren Deia* izenekoa. An publikatu ote zan? Guk eztegu errebista inportanteetan ez, beintzat. Uste det komedia orren orijinala Jesusen Konpaiñiñiaren jabetzakoa izango dala orain. Euskaltzaleon jakin-goseari eskeintzen baldin badiote, zerbitzu aundia errendatuko diote jesuitek euskerari.

Barrutiaren lanak erderazko titulua zekarren: *Acto para la Noche Buena*, baña euskal jentartera ausartzeko, etzait ori izen egokia iruditu.

*Gabriel Aresti eta Segurola
Llaudion*